

Miljövänligare hushåll: regeringspolitikens roll

Sammanfattning på svenska

- Hushållens konsumtionsmönster och konsumtionsbeteenden har djupgående effekter på naturtillgångarnas omfattning och miljöns kvalitet. Därför har regeringarna vidtagit en rad olika åtgärder för att ge allmänheten incitament att beakta miljöaspekter i samband med inköp och levnadssätt. Bland initiativen på senare tid kan nämnas utfasningen av glödlampor, introduktionen av energidatablad för bostäder och skattelättnader för att stimulera köp av alternativbränsleddrivna personbilar.
- Då regeringarna gynnar strategier för att stimulera miljömässigt bärkraftigare konsumtionsmönster, erbjuds man i denna nya OECD-översikt kunskap om vad som verkligen fungerar och vilka faktorer som påverkar människors beteende. Studien är fokuserad på fem områden: hushållets vattenanvändning, energianvändning, personliga transportval, konsumtion av organisk föda samt avfallsproduktion och återvinning.
- Publikationen presenterar de viktigaste resultaten från analysen av svaren på frågeformulären, liksom de politiska implikationerna av dessa resultat. Den är baserad på svaren från drygt 10 000 hushåll i tio OECD-länder: Australien, Canada, Tjeckiska Republiken, Frankrike, Italien, Sydkorea, Mexico, Nederländerna, Norge och Sverige.

Rätt morot avgörande

Undersökningsresultaten bekräftar vikten av att tillhandahålla rätt incitament för att främja beteendeförändringar. Undersökningen visar att prisbaserade incitament gynnar energi- och vattenbesparingar. Så t.ex. förbrukar de hushåll som debiteras för sin förbrukning på volymetrisk basis cirka 20 procent mindre vatten än de som inte debiteras. Därtill är de mer benägna att installera vatteneffektiv utrustning hemma. Debitering av hushåll, som inte källsorterar sitt avfall, ökar på likartat sätt återvinningsvolymerna. Slutligen har högre bränslekostnader befunnits minska personbilsinnehavet, vilket bekräftar resultaten av tidigare studier.

Dessutom tyder belägg på att volymetribaserad förbrukningsprissättning är delvis informationsgenererande genom att den upplyser hushållen om förbrukningsnivåerna. Intervjusvaren pekar i själva verket på att de intervjuade saknar kunskap om sina faktiska vatten- och elförbrukningsnivåer, om deras förbrukning inte mäts på hushållets förbrukningsställe. Bara den omständigheten att man mäter och inför ett pris på miljörelaterade resurser har en effekt på människors beslutsfattande, även om priset är mycket lågt. Detta tyder på att de på senare tid genomförda kampanjerna för att sprida information till konsumenterna genom installation av smarta mätare, som visar exakt information i realtid om energianvändningen i bostaden, kommer att påverka hushållens beslutsfattande i någon utsträckning, även med låga priser.

Rent allmänt tyder resultaten på att det är nödvändigt att vidta prisbaserade åtgärder och modifiera motsvarande prissättning (för el, vatten, bränsle eller avfallshanteringstjänster), om utsläppen ska kunna minskas och naturresurserna bevaras.

Information och kunskaper spelar en viktig kompletterande roll

---

Utöver de prisbaserade åtgärdernas stora betydelse, tyder undersökningsresultaten på att "mjukare" instrument, som bygger på konsumentupplysning och på allmän skolundervisning, kan spela en avsevärd kompletterande roll för att åstadkomma förändringar på efterfrågesidan. Undersökningsresultaten tyder på att mjuka åtgärder spelar en större roll än vad som framgått av tidigare utvärderingar av politiskt beslutade program. I studien uppmärksammas särskilt miljömedvetenhetens betydelse och hushållens miljöengagemang samt dessa faktorerers effekter på beslutsfattandet. Sagespersoner, som uttrycker särskilt engagemang i miljöfrågor i förhållande till andra angelägenheter, kan i högre grad förväntas tillägna sig sådana vanor och göra sådana investeringar som minskar miljöpåfrestningarna. Så t.ex. är miljömedvetenheten en huvudfaktor för vattensparande beteenden och benägenheten att avstå från bilägande. Det är också miljöhänsyn som påverkar efterfrågan på energieffektiv apparatur och förnyelsebar energi, liksom avfallsåtervinningsgrad och besluten att konsumera organisk föda. I några fall kan effekterna vara indirekta. Resultaten antyder exempelvis att personer som oroar sig för ökad generering av fast avfall är mindre benägna att dricka buteljerat dricksvatten.

Detta tyder på att det kanske är en viktig uppgift för regeringarna att understödja informationskampanjer för att öka allmänhetens miljömedvetenhet och stimulera beteendeändringar. Ökad medvetenhet om konsumtionsvalens effekter på miljön kan också öka förståelsen för obekväma politiska beslut och underlätta genomförandet av dem. När besluten väl fattats, kan genomförandekostnaderna också sänkas, eftersom den införda politiken har större utsikter att av hushållen uppfattas som motiverad.

Förutom effekten av sagespersonernas medvetenhet om och engagemang i miljöfrågor, betonar detta arbete också betydelsen av människors samhälls- och miljönormer i stort. Politiska program kan påverka normer, t.ex. hur vi ser på de miljörelaterade tillgångar som ska skyddas genom regeringens åtgärder. Detta illustreras i fallet med hushållens beredvillighet att betala för återvinningsystem. Resultaten tyder på att inbyggda motivationer, som exempelvis känslan av medborgerlig plikt, spelar en betydande roll som drivkraft bakom våra återvinningsansträngningar. Därför behöver de politiska beslutsfattarna beakta effekten av olika politiska åtgärder på människors underliggande värderingar. Ytterligare studier om förhållandet mellan normer, politiska verktyg och hushållens beslutsprocess skulle vara nyttiga.

Även om konsumenterna tänker på miljöeffekterna av sina inköpsbeslut och har en starkt miljövänlig inställning, har de kanske inte tillgång till den information som behövs för att bete sig i enlighet därmed. Resultaten understryker också nyttan av att tillhandahålla information om produkttegenskaper så att konsumenterna kan fatta underbyggda beslut. Ekoetiketterna måste vara tydliga och begripliga för att ha åsyftad verkan, och därför kan åtgärder som ska

göra det lättare att identifiera och förstå ekoetiketterna förväntas få större verkan. Förtroende för den tillhandahållna informationen (och dess källa) har också central betydelse för dess effektivitet.

Dessutom är etiketterna bevisligen särdeles effektiva, om de redovisar både "allmänna" och "privata" vinster. Människor är mer benägna att reagera på miljöetiketter, om miljövinster samexisterar med mer direkta, personliga fördelar för konsumenten, exempelvis lägre elräkningar tack vare energisparande vanor. Individuella hälsovinster, som många sagespersoner associerar med konsumtion av organiska livsmedel, är ytterligare ett exempel. Med miljöetiketterna skulle man kunna utnyttja potentialen för sådana privata fördelar i större utsträckning, särskilt med tanke på att människors beredvillighet att betala för bättre miljö ofta är begränsad.

Aktivitet på producentsidan för att komplettera konsumentsatsningar

---

Även om stimuleringen av hushållens efterfrågan på miljövänliga produkter genom prissättning och information är den helt avgörande faktorn, kan utbudet av miljörelaterade offentliga tjänster till hushållen vara ett viktigt komplement. Åtgärder i stil med organiserad insamling av återvinningsbart material, tillhandahållande av allmänna transportmedel eller översyn av infrastrukturen för elförsörjning är verkligen också betydelsefulla faktorer. Resultaten tyder rentav på att åtgärder på konsumentsidan tenderar att få en mer signifikant effekt på individens beteende, om de införs i kombination med investeringar i miljörelaterade tjänster. Så t.ex. bekräftar undersökningens resultat att tillgång till allmänna transportmedel påverkar innehavet av personbilar och antalet körda kilometer. Vidare har existensen och kvaliteten av insamlingssystem för återvinningsbart avfall befunnits öka spridning och omfattning av återvinning och att återvinningsnivåerna är högst när hushållen har tillgång till avfallsinsamling direkt från dörren.

Det är dock särskilt viktigt att beakta de kostnader som är förbundna med uppbyggnaden av en sådan infrastruktur. Så t.ex. ökar allmänhetens användning av allmänna transportmedel signifikant, om närmaste hållplats ligger inom fem minuters gångavstånd från bostaden. Att öka kollektivtrafikens täckningsgrad i sådan omfattning kan emellertid vara synnerligen kostsamt. Beträffande avfallshantering är kanske systemet med fasta återvinningsstationer mindre effektivt med avseende på återvinningsgraden än ett system med avhämtning från bostaden, men det sistnämnda är troligen kostsammare på grund av högre arbetskraftsintensitet.

Undersökningens resultat tyder på att regeringarna eventuellt behöver koncentrera sina satsningar i särdeles hög grad på producentsidan inom sådana områden där miljövänliga beslut endast i liten utsträckning brukar initieras av hushållens efterfrågan. Folk verkar exempelvis inte vara villiga att betala särskilt mycket för att hellre använda "grön" energi, t.ex. från vind- eller solkraftverk, än konventionellt producerad energi. Detta ligger i linje med resultaten i tidigare studier. I själva verket är det relativt få hushåll som är beredda att spendera mer än 5% över sin nuvarande elräkning för att använda grön energi, och nästan hälften av dem vill inte betala något mer alls. På liknande sätt vill folk inte betala särskilt mycket mer för att konsumera organiska livsmedelsprodukter i förhållande till konventionella substitut - i allmänhet mindre än 15%. I stort sett är 30% av sagespersonerna inte villiga att betala någon merkostnad alls för organisk föda.

Detta innebär att man inte kan vänta sig att hushållens efterfrågan på miljö kvalitet kommer att räcka till för att ambitiösa miljöpolitiska mål ska nås. Om det föreligger ett betydande politiskt tvång att införa åtgärder, som i tillräcklig grad höjer priset på miljödestruktiva beteenden och konsumtionsvanor, kommer dessutom åtgärderna på producentsidan att ha en betydelsefull kompletterande funktion.

Det är viktigt att använda en mix av verktyg för att stimulera beteendeförändringar

---

Undersökningens resultat ger nyttiga kunskaper om de förhållanden under vilka det kan vara nödvändigt att kombinera flera instrument för att höja de miljöpolitiska programmets effektivitet. Den kombinerade användningen av marknadsbaserade verktyg, informationsbaserade program och åtgärder på producentsidan har diskuterats här ovan.

När man genomför policypaket, som syftar att ändra hushållens beteende, är det därtill väsentligt att hålla i minnet att hushållen kanske anpassar sig först efter avsevärd tid. Att beakta denna fördröjda respons på prisrelaterade incitament är särdeles viktigt när det gäller vissa miljöaspekter i samband med investeringar i konsumentkapitalvaror (typ vitvaror eller bilar) och t.o.m. köparens bostadsort och boendeform. Responsen på kort sikt är kanske begränsad innan hushållen anpassar sin uppsättning av kapitalvaror och sin livsstil, och olika åtgärder kan ge incitament vid olika beslutstillfällen. En del åtgärder (priserna) kan få större effekt på användningen, medan andra (etiketterna) kanske främst påverkar investeringsbesluten. Detta understryker hur instrumenten kan komplettera varandra på ett värdefullt sätt.

I andra fall kan det vara rationellt att de politiska beslutsfattarna introducerar kompletterande program när marknadens hinder och misslyckanden hämmar vissa typer av miljövänligare investeringar. Så t.ex. är fördelarna med investeringar i isolering troligen mycket mindre intressanta för hyresrätts- än för bostadsrättsinnehavare. I privatägda flerfamiljshus har fastighetsägaren få incitament att göra sådana investeringar, då dessa främst gynnar hyresgästerna på grund av de billigare elräkningarna. På liknande sätt har hyresgästerna föga intresse av att investera i ett objekt som de inte äger, särskilt om de inte avser att bo på det någon längre tid. Statliga interventioner på hyresmarknaden kan minska effekterna med sådana barriärer, men måste vara omsorgsfullt utformade.

Att inse mångfaldens existens och att identifiera målgrupper

Undersökningsresultaten visar betydande skillnader i fråga om miljörelaterat beteende och förhållningssätt till politiska åtgärder mellan olika befolkningssegment. Mottagligheten för exempelvis avfallshanteringsbestämmelser varierar beroende på om hushållen befinner sig på landsbygd eller i tätort, liksom beroende på boendeform. I många fall är sådana variationer en följd av skillnader med avseende på levnadsomkostnader och preferenser mellan olika befolkningssegment och är inte nödvändigtvis en direkt funktion av politiska program. I synnerhet gäller att de kostnader som är förbundna med programmets målinriktning måste beaktas när man bedömer målgruppskartläggningens lönsamhet. I en del fall kanske vinsterna inte räcker till för att motivera de tillkommande kostnaderna.

Emellertid har undersökningsresultaten givit en del nyttiga insikter i hur kartläggning av enskilda målgrupper ska kartläggas och hur informationskampanjer ska riktas in. Demografiska och socioekonomiska data (ålder, utbildning m.m.) kan användas för att specificera de befolkningssegment som kan förväntas vara mest mottagliga för aktuella miljöpolitiska program. Informationskampanjer för att exempelvis ändra personliga resvanor är effektivast om de inriktas mot de grupper som mest använder personbilar, dvs. män, medelålders personer samt höginkomsttagare med högre utbildning. Slutligen understryker denna studie den avsevärda kompletterande roll som andra satsningar än miljöpolitiska program kan spela, t.ex. inkomstfördelningsåtgärder eller bostadspolitik.

Dessutom kan många miljöpolitiska program befaras få negativa fördelningseffekter, och undersökningen tillhandahåller belägg i detta avseende, särskilt med avseende på vattenförbrukning i bostäder. Låginkomsthushållen tenderar att drabbas hårdast av höjda vattenavgifter, då de proportionellt sett betalar mer än dubbelt så mycket för vattenanvändning i hemmet än höginkomsthushållen. När de politiska beslutsfattarna överväger att introducera åtgärder syftande till modifiering av eventuella diskrepanser mellan inkomstskikten, behöver de se till att de tänkta åtgärdernas ekonomiska och miljörelaterade effektivitet förblir intak.

Analyser av miljöpolitiken ur konsumentens perspektiv får allt större uppmärksamhet från regeringarnas sida, med frågor rörande exempelvis hushållens införande av ekologiska innovationer. Nästa upplaga av OECD:s hushållsöversikt kommer att tas fram under 2011 i syfte att kartlägga förändringar av människors förhållningssätt och beteende gentemot miljön samt att undersöka framkomstvägar för att främja grön tillväxt och utvecklandet av en mindre koldioxidbelastad miljö.

© OECD

Denna sammanfattning är inte en officiell OECD-översättning.

Reproduktion av denna sammanfattning är tillåten, om OECD:s upphovsrätt och publikationens titel på originalspråket nämns.

Flerspråkliga sammanfattningar är översatta utdrag ur OECD-publikationer, som ursprungligen publicerats på engelska och franska.

De kan beställas gratis från OECD:s nätbokhandel www.oecd.org/bookshop

Närmare upplysningar lämnas av OECD Rights and Translation unit, Public Affairs and Communications Directorate: rights@oecd.org, fax: +33 (0)1 45 24 99 30.

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal, F-75116
Paris, Frankrike

Besök vår nätplats www.oecd.org/rights/

